

ՄԵՆԱԿ ՄԱՐԴԻԿ

Դ Ր Ա Մ Ա

Գերհարս Հառապմանի

Զ Ո Ր Ր Ո Ր Դ Գ Ո Ր Ծ Ո Ղ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Ժամանակը՝ ճաշից յետոյ, չորսից մինչև հինգը, Սեդանի առաջ նստած են
Կէթէն և տիկին Ֆոկերաստ, Կէթէն զրադուած է երկխոյի շուպիկ կարելով,
տիկին Ֆոկերաստը՝ ձեռագործով, Կէթէն սաստիկ նիհարել է: Անցնում է
մի քանի վայրկեան, Յոհաննէսը ներս է մտնում իր պարապմունքի սե-
նեակից, հա զլխարկը դեռ լիովին չի ծածկել, ամառուայ վերարկուն կի-
սահագած, մտադիր է դուրս գնալու:

ՅՈՀ. Աննան գնաց:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Բարձր հառաչելով). Հէնց նոր գնաց:

ՅՈՀ. (Մօտեցալով Կէթէին համբուռում է նրա նակար).
Դու կանոնաւոր կերպով ընդունում ես քո դեղը:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ախ, այդ յիմար դեղերը, շատ կ'օգնեն ինչ-
պէս չէ: Ես գիտեմ ինչ բան աւելի լաւ կ'օգնէր:

ՅՈՀ. Ախ մայր, մայր:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ես լուում եմ:

Տ. Կէթէ. Այո, այո, ես ընդունում եմ Առհասարակ հիմա
ոչինչ...

ՅՈՀ. Իսկապէս այսօր դու աւելի լաւ տեսք ունես:

Տ. Կէթէ. Այո, աւելի լաւ եմ:

ՅՈՀ. Քեզ լաւ պահպանիր: Ագիհօ: Մենք շուտով կը վե-
րադառնանք:

Տ. Կէթէ. Հեռու էք գնում:

ՅՈՀ. Ո՛չ. գնում ենք անտառը, Յաեսութիւն, (Դուրս է
գալիս պատկամքը):

Փոքր դադար, Լսում է երկաթուղու գնացքի աղմուկն ու սու-
լոցը: Ապա հեռում հնչում է կալարանի զանգը:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Լսում է կայարանի զանգը:

Տ. ԿԷԹԷ. Բամին է բերում ձայնը, մայրիկ: (Թողնում է գործը եւ մտածում մեջ ընկնում):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Թռուցիկ հայեացք ձգելով): Էլ ինչի մասին սկսեցիր մտածել, Կէթէ-բալիկ:

Տ. ԿԷԹԷ. (Շարունակելով իր կարը): Ախ, ամեն բանի մասին:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Օրինակ ինչ բանի:

Տ. ԿԷԹԷ. Օրինակի համար կան արդեօք մարդիկ, որոնք զղջալու բան չունեն:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ի հարկէ ոչ, Կէթխէն:

Տ. ԿԷԹԷ. (Սկեսուրին ցոյց տալով կարուածքը): Կարել ահա այսպէս, շուրջը, մայրիկ: (Վերցնում է շապիկի վերելի եւ ներքեւի ծայրերից եւ քաշում): Ես կարծում եմ երկայնութիւնը բաւական է:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Այո, շատ կարճ պէտք չէ: Աւելի լաւ է մի քիչ երկայն: Երեխաները շուտ են մեծանում:

Երկուսն էլ եռանդով աշխատում են: Փոքր դադար:

Տ. ԿԷԹԷ. (Կարելով): Ես երբեմն իմ վատ տրամադրութեամբ Համնէսին շատ վշտացրել եմ: Նա էլ յաճախ ինձ բաւական վիշտ է պատճառել: Բայց մարդ ինչ կարող է անել իր բնատուրութեան դէմ. ահա դժբախտութիւնը ինչու է: (Կարճ եւ դառն հեզնութեամբ): Չափից աւելի վստահ էինք: Ոչ մի բանի վրայ ուշք չէինք դարձնում: (Հառաչում է):—Այս չափիկը գիտեա ինձ ինչ է յիշեցնում. անկեղանոցում ապրում էր մի պառաւ աղախին... Նա ինքը իր համար կարել էր շատ առաջուց պատան ե պահում էր իր արկղում: Մի անգամ նա ինձ ցոյց տուեց այդ պատանը: Այն ժամանակ ես բոլորովին մեղամաղճոտ դառայ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Խելացնոր պառաւ:

Փոքր դադար:

Տ. ԿԷԹԷ. (Կարճ շարունակելով): Փոքրիկ Գիլէրը լաւ տղայ է: Երէկ ես նրան կանչեցի այստեղ եւ ցոյց էի տալիս նրան պատկերներ: Իսկ նա յանկարծ ինձ հարցնում է. ճիշտ չէ, մօրաքոյր Կէթէ, թիթեռը մարդ է, իսկ շերեփկոթիկը (միջատ) նրա կիներ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Բարեսուքեամբ ժպտալով):

Տ. ԿԷԹԷ. Շատ օլինքաղն է: Ապա շօշափում էր կոպերս եւ հարցնում. դրանց տակ աչքերը քնում են:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Երեխաները երբեմն չափ զուարճալի են լինում:

Տ. ԿԷԹԷ. (Ինչ որ մեղմ, վեսալի զուարճութեամբ). Եւ յետոյ նա միշտ ասում է կայծել փոխանակ կայծեր. Դրանով ես միշտ նրան բարկացնում եմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Միծաղելի է. կայծել. (Միծաղում է):

Տ. ԿԷԹԷ. (Կարբ գցում է ծնկերի վրայ). էլ ինչ դառնութիւններ ասես մարդ չի ստեղծում իր համար երեխայ ժամանակ. ես դեռ յիշում եմ, երբ ես փոքր էի, մի քանի տարի շարունակ, հէնց որ կարտոֆիլի դաշտ էի տեսնում, ջերմագին խնդրում էի Աստուծուց. «Ախ, Տէր Աստուած, այնպէս արա որ գէթ մի անգամ գտնեմ մեռելի-գլուխ կոշուած թիթեռը»:—Բայց ես ոչ մէկն էլ չը գտայ.—(Խոնջած բարձրանում է սեղից եւ հառաչելով). Յետոյ մարդ ունենում է ուրիշ դառնութիւններ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ո՞ւր ես գնում: Մի քիչ էլ դեռ կաց այստեղ:

Տ. ԿԷԹԷ. Պէտք է տեսնել արդեօք չի գարթել Ֆիլիպպիկը:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Կէթէ, այդպէս անհանգիստ մի եղիւր. Ամեն բան կը հոգացուի:

Տ. ԿԷԹԷ. (Մնում է կանգնած արողի մօտ, ձեռքը դնելով հակասին). Թող մայրիկ. ես պէտք է մտածեմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Քնքով քնքով համոզելով). Դու չը պէտք է բնաւ մտածես. Եկ, մի բան էլ պատմիր ինձ: (Նա նսեցնում է կամագուրկ Կեթէին արողի վրայ). Եկ, նստիւր.—Յոհաննէսն էլ երբ փոքր էր այդպիսի զուարճալի գաղափարներ ունէր:

Տ. ԿԷԹԷ. (Նայում է քաղցածի պէս, լայն բացած աչքեր ուղղած դաւանաւորի վերելից կախում պատկերի վրայ). Ախ, որքան փառաւոր է հայրիկը՝ վերարկու հագած. Նրա մտքովն էլ չի անցնում, որ նրա աղջիկը... (Նրա ձայնը խեղդում է արտասուքից):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Նկատելով այդ). Բայց Կէթէ-բալիկ:

Տ. ԿԷԹԷ. (Դժուարութեամբ խօսելով). Խնդրում եմ, թող ինձ:

Երկուսն էլ կարճ ժամանակ շարունակում են աշխատել:

Տ. ԿԷԹԷ. (Շարունակելով կարել). Դու ուրախացար, երբ Հաննէսը ծնուեց:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Սրտանց, Կէթիսէն. Իսկ դու չուրախացար Ֆիլիպպիկով:

Տ. ԿԷԹԷ. Իսկապէս չը գիտեմ. (Նորից վեր է կենում). Ախ, աւելի լաւ է գնամ մի քիչ պառկեմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Նոյնպէս վեր է կենում. եոյում է Կէքէի ձեռքը): Այո, գնա, եթէ դու քեզ լաւ չես զգում:

Տ. Կէթէ. Բռնիր ձեռքս տես, մայրիկ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Կատարում է): Հա, բալիկս, սառուցի նըման էն:

Տ. Կէթէ. Վերցրու ասեղը. (Մեկնում է նրան ասեղը):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Զի ուզում վերցնել): Ինչիս է հարկաւոր ասեղը:

Տ. Կէթէ. Ահա նայիր: (Արագ մի քանի անգամ ծակոտում է իր ափի մէջ):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Յետ է փաշում նրա ձեռքը): Վահ, այդ ինչ է, ինչ ես անում դու:

Տ. Կէթէ. (Ժպտալով): Բոլորովին ցաւ չի պատճառում: Բոլորովին: Եւ ես ոչինչ չեմ զգում:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Այդ էլ ինչ մտաւ գլուխդ: Գնանք, այո՛ գնանք՝ մի քիչ պառկիր: Մի քիչ պառկիր: (Օգնելով տանում է Կէքէին ննջարան):

Մի փոքր դադարից լսող մտնում է Բրաունը: Վերցնում է զխարկը, վերարկուն և կախում զգետտակալից:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Հանելով գլուխը ննջարանից): Ա՛խ, այդ դուք էք, պ. Բրաուն:

ԲՐԱՈՒՆ. Բարի երեկոյ, տիկին Ֆօկերատ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Իսկոյն գալիս եմ: (Նա յետ է փաշում գլուխը, մի քանի վայրկեանից յետոյ ներս է մտնում, շտապով մօտենում է Բրաունին եւ հապանեալով նրա ձեռքն է կոխում մի հեռագիր): Հիմա խորհուրդ տուէք ինձ, ինչ անել: (Մինչեւ որ Բրաունը կարդում է՝ նա երկչոտ լարուածութեամբ հետեւում է նրա դէմքի արտայայտութեանը):

ԲՐԱՈՒՆ. (Կարդալուց յետոյ): Դուք յայտնել էք պարոն Ֆօկերատին թէ բանը ինչու՞ն է:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ոչ մի ակնարկով: Ոչ, ոչ, ոչ: Ես նոյն իսկ սիրտ չէի անիւ: Ես նրան միայն գրեցի որ վատ չէր լինի եթէ դար, որովհետեւ... որովհետեւ ես դեռ չուտ չեմ կարող այստեղից հեռանալ և որովհետեւ Կէթէն դեռ եւ կազդուրուել է ոչ բոլորովին: Էլ ուրիշ ոչինչ չեմ գրել: Մինչև անգամ չեմ գրել որ օրիորդ Աննան դեռ այստեղ է, պարոն Բրաուն:

ԲՐԱՈՒՆ. (Մի փոքր մտածելուց յետոյ վեր է փաշում ուսերը): Այո՛, Բայց ես ոչինչ չեմ կարող ասել:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Աւելի վախեցած): Դուք գտնում էք որ ես լաւ չեմ արել: Վերջապէս աւելի լաւ էր որ ես չը գրէի՛ Բայց

ախր Կէթէն հալւում մաշւում է: Իսկ եթէ պառկի, այն ժամանակ... այն ժամանակ ես չը գիտեմ, էլ ինչ կը լինի: Հիմա էլ նա ստիպուած է շարունակ պառկել շորերով անկողնում: Հէնց այժմ կրկին նա պառկել է: Ես այլ ես չեմ կարող, չեմ կարող, պարոն Բրաուն, ինձ վրայ վերցնել պատասխանատուութիւն (Սեպուլում ե խնչել):

ԲՐԱՈՒՆ. (Նայելով ճեռագրին): Պարոն Ֆոկերատը ժամի վեցի գնացքով է գալիս: Հիմա ժամի քանիսն է:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Դեռ հնգի կէսը չը կայ:

ԲՐԱՈՒՆ. (Մի քանի վայրկեան էլ մտածելուց յետոյ): Այս եօթ օրուայ ընթացքում ոչինչ չը փոխուեց:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Անմխիբար շարժում ե գլուխը): Ոչինչ:

ԲՐԱՈՒՆ. Եւ Աննան հեռանալու մտադրութիւն անգամ չի ցոյց տալիս:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ոչ—ոչ մի անգամ եւ Յոհաննէսը, կարծես ուղղակի կախարդուած լինի: Առաջ էլ նա անտանելի էր, բայց վերջի վերջոյ նա անում էր այն, ինչ նրան ասում էին: Իսկ հիմա ոչ նայում է, ոչ էլ լսում: Միայն այդ անձնաւորութիւնն է որ կայ: Միշտ միայն այդ անձնաւորութիւնը, ոչ մայր, ոչ կին, պարոն Բրաուն: Ախ, Աստուած: Ի՞նչ անել: Ամբողջ գիշերներ քունս չի տանում: Այսպէս էլ եմ քննում, այնպէս էլ: Ուղղակի չը գիտեմ ինչ անել:

Պաղար:

ԲՐԱՈՒՆ. Իսկապէս ես էլ չը գիտեմ արդեօք լաւ է որ պարոն Ֆոկերատը գալիս է: Հաննէսը դրանից աւելի ես կը գրգռուի... Եւ յետոյ... յետոյ նա ուղում է օրինորդի առաջ ցոյց տալ... այնուամենայնիւ երբեմն ինձ թւում է որ Հաննէսը մի կերպ ինքը կ'աղատուի կրկին:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ինձ էլ էր այդպէս թւում: Հէնց այդ է պատճառը որ այն ժամանակ երբ նա նրան յետ բերեց, ես կրկին թողի ինձ համոզել: Այդ էր պատճառը որ ես այստեղ մնացի: Բայց քանի գնում է՝ բանը վատ կերպարանք է ստանում: Հիմա չի կարելի՝ դրա մասին ձայն ծալտուն անգամ հանել: Կէթէին էլ ոչինչ չեմ համարձակում ասել: Էլ ում պիտի գիմեմ:

ԲՐԱՈՒՆ. Տիկին Կէթէն այդ մասին Հանսի հետ ոչինչ չի խօսել:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Խօսել է, մի անգամ—ամբողջ գիշեր դարձ թուն մնային: Աստուած գիտէ ինչեր ասացին իրար: Բայց Կէթէն չափազանց համբերող է: Նա դեռ բռնում է Հանսի:

կողմը, երբ ես մի բան եմ ասում: Նոյն իսկ այդ... այդ կնոջ... այդ արարածին ինչպէս հարկն է չի հասկանում: Նրան երբեմն դեռ պաշտպանում է:

Փոքր դադար:

ԲՐԱՌԻՆ. Արդէն ես ինքս ինձ հարց եմ տալիս—արդեօք լաւ չէր լինի որ ես խօսեմ օրիորդ Աննայի հետ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Արագութեամբ): Այո, գուցէ այդ լաւ լինի:

ԲՐԱՌԻՆ. Ես մինչև անգամ ուզում էի նրան գրել... Բայց ամենից կարևորը այն է, տիկին Ֆոկերատ, որ եթէ պ. Ֆոկերատը իր կողմից խառնուի—այդ կարող է իմ կարծիքով չափազանց փչացնել գործը:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ի հարկէ, ի հարկէ: Բայց աւել ի՞նչ է մնում ինձ անել իմ սրտնեղութեան մէջ: Ախ, եթէ դուք... եթէ դուք իսկապէս յանձն առնէիք օրիորդի հետ խօսել: (Լաւում եմ Աննայի եւ Յոհաննեսի ձայները): Ախ, Տէր Աստուած: Ես այժմ չեմ կարող նրան տեսնել: (Հեռանում է դրսի դռնով):

ԲՐԱՌԻՆ. (Յապաղում է: Յետոյ մինչեւ նրանց մտնելը, նոյնպէս հեռանում է դրսի դռնով):

Օրիորդ Աննան մտնում է պատշկամբից:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Վայր է դնում գլխարկը: Խօսում է բաց դռան միջով Յոհաննեսի հետ, որ դեռ շարունակում է մնալ դռում պատշկամբի վրայ): Հետաքրքիր բան կայ, պարոն դոկտոր:

ՅՈՀ. Երևի մի բան է պատահել: Մի պօլիթիական նաւակը նստեց: (Ներս է մտնում): Երևի կրկին մի դժբախտութիւն պատահեց:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Մեղամաղձային նախազգացում միայն:

ՅՈՀ. Այստեղ յաճախ են պատահում այդպիսի դէպքեր: Այդ մի չառ վտանգաւոր ջուր է:—Այդ ի՞նչ է ձեր ձեռքին, օրիորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. «Կատուի թաթեր», պարոն դոկտոր: Այդ բոյսից ես կը վերցնեմ ինձ հետ իբրեւ յիշատակ:

ՅՈՀ. Այսինքն երբ որ ճանապարհ ընկնէք այստեղից: Բայց այդ այնքան էլ չուտ չի լինի:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Կարծում էք:

Փոքր դադար, որի ընթացքում երկուսն էլ սենեակում, դանդաղ լեռ ու առաջ են անում, ամեն մէկն առանձին:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Սկսել է արդէն շուտ մթնել:

Յուլիս, 1901.

ՅՈՂ. Եւ ցուրտ է, հէնց որ արեւ մայր է մտնում, ծրագը վառեմ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ինչպէս կամիք:—Կամ մի քիչ հանգստանանք մթնշողում (նստում է):

ՅՈՂ. (Նմանապէս նստում է, Աննայից հեռու, առաջին պատահած արողի վրայ, Մի քիչ լուրիւիկից յետոյ): Մթնշող: Այդ ժամանակ դալիս են հին յիշողութիւններ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Հեքիաթներ, այնպէս չէ:

ՅՈՂ. Այո, հեքիաթներ էլ:—Ախ, հրաշալի հեքիաթներ են լինում:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Օ, ի հարկէ:—Եւ գիտէք, սովորաբար ինչպէս են վերջանում լաւագոյնները:—Յետոյ ես հագայ բիւրեղեայ ոտնաման—ե յետոյ խփեցի մի քարի—ե յետոյ նա «ծինգայ»—ե յետոյ նա երկու կտոր եղաւ:

ՅՈՂ. (Կարճ լուրիւիկից յետոյ): Իսկ այդ միթէ մեղամաղձային նախազգացում չէ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Այդ ես չեմ կարծում (Վեր է կենում, դանդաղ մօտենում է դաւեամուրի առաջ դրած արողին, նստում է եւ շնչում ձեռներէ վրայ):

ՅՈՂ. (Նմանապէս վեր է կենում, դանդաղ մի քանի քայլ անում եւ կանգնում Աննայի յետեւից), Միայն մի երկու ամանակ խփէք: Պատճառէք ինձ հաճոյք: Եթէ ես միայն մի քանի բոլորովին պարզ հնչիւններ լսեմ, այդ արդէն ինձ կը գոհացնի:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես չը գիտեմ նուագել:

Բ. (Մեղմ յանդիմանութեամբ): Ախ, օրիորդ Աննա,—ինչո՞ւ էք դուք այդ ասում: Միայն թէ դուք չէք ուզում, այդ ես գիտեմ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Բայց ես ամբողջ վեց տարի է ձեռք չեմ տուել դաշնադարկերին: Առաջին անգամ կրկին այս դարնանից սկսեցի մի քիչ ածել: Եւ բացի այդ՝ ես այնպէս, տնգտնգացնում եմ միայն:—Այնպիսի տխուր, անմխիթար երգեր, որոնք լսել եմ մի ժամանակ մօրիցս:

ՅՈՂ. Գուցէ դուք մի այդպիսին կ'երգէիք: Մի այդպիսի տխուր, անմխիթար երգ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Միծաղում է): Ահա տեսնում էք, դուք արդէն ինձ ծաղրում էք:

ՅՈՂ. Ինչպէս տեսնում եմ, օրիորդ, դուք չէք ուզում ինձ հաճոյք պատճառել:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Այո, ճիշտ է, պ. դոկտոր, ես մի անպիտան, քմահաճ արարած եմ:

ՅՈՂ. Ես այդ չեմ ասում, օրիորդ Աննա:

Փոքր դադար:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Բարձրացնում է դաշնամուրի գլուխը: Դնում է մասները դաշնագարկերի վրայ: Խորհում է): Եթէ ես մի ուրախ բան իմանայի...

ՅՈՂ. (Նստում է մի հեռու անկիւնում, գլուխը առաջ ուղղած, ոտները իրար վրայ գցած, յենուել է ծնկերի վրայ արմունկով եւ ձեռքը դրել ականջին):

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Ձեռները գրկում, խօսում է դանդաղ եւ ընդհատումներով): Իսկապէս մի նշանաւոր ժամանակ ենք մենք ապրում: Ինձ թւում է որ կարծես ինչ որ հեղձուկ, ճնշող մի բան աստիճանաբար մեղմից հեռանում է:—Դուք եւ նոյնը չէք զգում, պարոն դոկտոր:

ՅՈՂ. (Հագելով):—Այսինքն ի՞նչ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Մի կողմից մեզ ստրկացնում էր խեղդուկ երկիւղը, միւս կողմից՝ խաւար մոլեռանդութիւնը: Այժմ այդ չափազանց լարուածութիւնը կարծես հարթւում է: Կարծես օդի մի թարմ հոսանք, ասենք քսաներորդ դարից, ներս է թափւում:—Դուք եւ նոյնը չէք զգում, պարոն դոկտոր:—Օրինակի համար, Բրաունի նման մարդիկ մեզ վրայ այնպիսի տպաւորութիւն են թողնում, ինչպէս բուերը լոյս ցերեկով:

ՅՈՂ. Չը գիտեմ, օրիորդ: Բրաունի վերաբերմամբ ինչ բոլորովին ճիշտ է: Բայց ես դեռ չեմ կարողանում համակրանքով տեսնել նրան: Ես չը գիտեմ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես չեմ խօսում մեր անհատական ճակատագրի մասին: Մեր անձնական փոքրիկ ճակատագրերը բոլորովին մի կողմը թողնենք, պարոն դոկտոր:

Դադար:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Վերցնում է դաշնամուրի վրայ մի ակիօժ եւ օտարանկիւն է նայում):

ՅՈՂ. (Ներ հեշիւններ մտնում եմ): Յետոյ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Պարոն դոկտոր:

ՅՈՂ. Չէք կամենում նուագել: Խնդրում եմ խնդրում եմ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես կամենում էի ձեզ մի բան ասել:—բայց դուք չը պէտք է զայրանաք. դուք պէտք է բոլորովին հանգիստ եւ խոհեմ ձեզ պահէք:

ՅՈՂ. Ինչո՞ւմ եւ բանը:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Գիտէք, իմ ժամանակը լրացել է: Ես պէտք է ճանապարհուեմ:

ՅՈՀ. (Խոր հառաչում է, վեր է կենում տեղից եւ դանդաղ ֆայլում է յետ ու առաջ):

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Պարոն Յոհաննէս. մենք սկսում ենք ընկնել թող ընաւորութիւններին յատուկ սխալների մէջ: Մենք պէտք է ուշք դարձնենք աւելի ընդհանուր վշտերի վրայ: Մենք պէտք է սովորենք աւելի հեշտութեամբ տանել մեր անձնականը:

Փոքր դադար:

ՅՈՀ. Ուրեմն դուք վճռել էք գնալ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Մեղմ, բայց վճռողաբար). Այո, պարոն Յոհաննէս:

ՅՈՀ. Այսուհետեւ ես տասնապատիկ մենակ եմ ինձ զգալու:

Դադար:

ՅՈՀ. Ա՛խ, գոնեա այժմ չը խօսենք այդ մասին:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Պէտք է ձեզ մի բան էլ ասեմ: Ես արդէն իմաց եմ տուել որ չաբաթ կամ կիւրակի օրը տանը կը լինեմ:

ՅՈՀ. Արդէն իմաց էք տուել... Բայց, օրիորդ, ինչո՞ւ էք այդքան շտապում:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Շատ պատճառներով:

Դադար:

ՅՈՀ. (Աւելի արագ եւ յուզուած ֆայլելով). Միթէ պիտի իսկապէս ամենը, ամենը ինչ որ ձեռք է բերուած, զոհել այդ անիծուած պայմանականութիւններին: Միթէ մարդիկ պարզ չեն կարողանում հասկանալ, որ ոչ մի յանցանք չը կայ այն յարաբերութիւնների մէջ, որոնցից երկու կողմն էլ միայն շահուում են, նր՛դու կողմն էլ աւելի ու աւելի ազնիւ են դառնում: Միթէ կորուստ է ծնողների համար, երբ նրանց որդին աւելի խոր է դառնում: Միթէ կորուստ է մի 'կէսը' համար, երբ նրա մարդը հոգեպէս աճում է և զարգանում:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Բարութեամբ սասեղով). Պարոն դօկտօր, նիշ-րոն դօկտօր. չար աֆֆեկտ:

ՅՈՀ. (Հանդարտ). Լաւ, միթէ ես իրաւացի չեմ, օրիորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Այո, և ոչ—Դուք դատում էք այլ կերպ, քան ձեր ծնողներն են դատում: Ձեր ծնողները այլ կերպ են դատում, քան տիկին Կէթլին է դատում: Եւ իմ կարծիքով դրա դէմ ընաւ-ոյինչ չի կարելի ասել:

ՅՈՂ. Բայց այդ հօ ահռելի է—ահռելի է մեզ համար... ոչ պակաս միւսներին համար:

Դադար:

ՅՈՂ. Այ՛ն, բայց դուք ինքներդ էիք միշտ ասում, որ չը պէտք է թոյլ տալ որ ակնածութիւնը դէպի ուրիշները մեզ վրայ տիրանայ, չը պէտք է մարդ իրան կապուած դարձնի:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Բայց երբ մարդ արդէն կապուած է:

ՅՈՂ. Լաւ. ես կապուած եմ: Աւաղ, բայց դուք... Ինչո՞ւ պէտք է դուք, ուրիշների կողմը բռնէք:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես սիրեցի նրանց:

Դադար:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Դուք յաճախ ինձ ասել էք որ նախազգում էք տղամարդու և կնոջ մէջ մի նոր, աւելի բարձր յարաբերութեան ձևեր:

ՅՈՂ. (Ձեռնութեամբ եւ յափճակութեամբ): Այո, այդ ես նախազգում եմ, այդ կը լինի, աւելի ուշ, մի օր: Այն ժամանակ ոչ անասնականը կը բռնի առաջին տեղը, այլ մարդկայինը: Այլ ես անասունը չի ամուսնանալ անասունի հետ, այլ մարդը մարդու: Բարեկամութիւն, ահա հիմքը, որի վրայ բարձրացրած կը լինի այդ տեսակ սէրը: Անլուծանելի, հրաշալի, ուղղակի մի հրաշակերտ: Բայց ես գուշակում եմ նոյն իսկ աւելին. աւելի ես բարձր, ճոխ, ազատ բան... (Ընդհատում է իրան եւ դիմում Աճնային):—Եթէ ես կարողանայի պարզ տեսնել ձեր դէմքը, այժմ,—եւ ձեզ ժպտալիս կը տեսնէի: Այդպէս չէ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Պարոն դօկտօր... Ոչ, այս անգամ չը ծիծաղեցի: Բայց ուղիղ ասած—այդպիսի խօսքեր—որոնցից մարդ հեշտութեամբ հարբում է... սովորաբար իմ մէջ յարուցանում են ինչ—որ երգիծանք:—Բայց հէնց ընդունենք որ իսկապէս ինչ—որ նոր, բարձր բան կար—մեր յարաբերութիւնների մէջ:

ՅՈՂ. (Վշտացած): Դուք երկրայում էք: Պէտք է եւ ձեզ թուեմ տարբերութիւնը: Օրինակի համար գտնում էք դուք որ և է այլ բան Կէթէի նկատմամբ, քան սրտագին մի սէր: Միթէ իմ զգացմունքը դէպի Կէթէն աւելի թուլացել է: Ընդհակառակը, նա աւելի խոր ու աւելի լիքն է դառել:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Բայց, ո՞ւր է բացի ինձնից մի այլ մարդ, որ ձեզ կարողանար հաւատալ—եւ միթէ դրանից տիկին Կէթէն պակաս է տանջուելու—եւ չէի ուղեհնալ խօսել մեր մասին:—Դիցուք—բոլորովին ընդհանուր առմամբ—մէկը գտաւ յարաբերութիւնների մի նոր աւելի կատարեալ ձև: Չէ որ այդ յարաբե-

բուժիչները առժամանակ զեռ միայն զգացուում են—դա չափազանց քնքոյշ, մատաղ մի բոյս է, որ պէտք է փայփայել ու փայփայել —համաձայն չէք ինձ հետ, պարոն զօկտօր—Թէ այդ փոքրիկ բոյսը կ'աճի մեր օրով, այդ մենք չը պէտք է յուսանք։ Մենք երբէք չենք կարող նրան տեսնել մեծացած, նրա պտուղները ուրիշների համար են սահմանուած։ Պահպանել ապագայ սերունդների համար ծիլը—այդ գուշէ մենք կարողանանք։ Ես մինչև անգամ կարող էի մտածել, որ մէկն ու մէկը իր պարտականութիւնը կը համարի այդ անել։

ՅՈՀ. Եւ դրանից դուք ուզում էք հետեցնել, որ մենք պէտք է բաժանուենք։

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես չէի ուզում մեր երկուսիս մասին խօսել։ Բայց, քանի որ դուք արդէն խօսք բացիք... այո՛, մենք պէտք է բաժանուենք։—Գնալ մի ճանապարհով, որ ինձ երբեմն պատկերանում էր... վայրկեաններով... այդ այժմ այլ ևս չեմ ուզում։ Ես ևս մի ինչ որ նախազգացում ունեցայ—Եւ այնուհետև ինձ ևս, ճիշտն ասած, հին նպատակը թուաց շատ աննշան, չնչին մեզ համար—շատ սովորական։—Այդ ուղղակի այնպէս է, որ կարծես մարդ լայն ընդարձակ տեսարան ունեցող բարձր սարից իջնում է և յետոյ ձորում ամեն ինչ այնքան նեղ ու մօտ է գտնուում։

Դադար։

ՅՈՀ. Իսկ եթէ ոչ մի գոյութիւն դրանից չի վտանգւում։

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Այդ անկարելի է։

ՅՈՀ. Բայց եթէ Կէթէն այդ ոյժը ունենաւ եթէ նա կարողանար բարձրանալ այդ գաղափարների բարձունքը։

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Եթէ Կէթէն կարողանար—ապրել իմ կողքիս —այն ժամանակ... այն ժամանակ ևս չէի կարող ինքս ինձ ևս հաւատ ընծայել։ Իմ մէջ... մեր մէջ կայ մի բան, որ թշնամի է այդ ազնուացրած, երազական յարաբերութիւններին և որ վերջի վերջոյ, պարոն զօկտօր, մեզ գերազանցում է։ Հիմա չէք կամենում վառել ճրագը։

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Մտնում է նախառնեակից, նրազը ձեռքին։ Խօսում է ուղղելով խօսքերը դեպի յետ, նախառնեակը)։ Այստեղ դեռ մութ է։ Նախ և առաջ ևս կը վառեմ լամպը։ Մի քիչ էլ դեռ մնացէք դրսում, պարոն Բրաուն։ Ես ուզում եմ այնպէս անել, որ...

ՅՈՀ. (Հագում է)։

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Վախեցած)։ Այդ ո՞վ է այստեղ։

ՅՈՀ. Մենք, մայր։

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Դո՛ւ, Յոհաննէս։

ՅՈՂ. Մենք, օրիորդ Աննան և ես—Այդ ո՞վ է գրտում:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Բաւական դժգոհ)։ Է՛հ, Հաննէս, Միթէ չէիր կարող ճրագ վառել, Այնքան էլ լաւ չէ... Այդպէս միթութեան մէջ... (Վառում է լամպը։ Օրիորդ Աննան եւ Յոհաննէսը իրանց տեղից չեն շարժուում)։

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Հաննէս,

ՅՈՂ. Ի՞նչ, մայր իմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ձեռ կարող գալ ինձ հետ, ես բան ունեմ քեզ ասելու:

ՅՈՂ. Մայր, միթէ չի կարելի այստեղ ես:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Եթէ դու աւելորդ ժամանակ չունիս ինձ համար, ասա ուղղակի:

ՅՈՂ. Ախ, մայր... Ի հարկէ ես պատրաստ եմ, դժանք, Ներեցէք, օրիորդ, (Գնում է տեղից Գոկերասի հետ՝ պարապելու սենեակը)։

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Վերցնում է մի փանի մեղմ ակօրդներ։ Յետոյ երգում է զսպուած ձայնով)։ «Բանտարկութեան մէջ մինչև մահ տանջուած, մեռար դու երիտասարդ, Կռուի մէջ քո ազգի համար վայր դրեցիր քո գլուխը»։ (Լռում է։ Պարոն Բաունը ներս է մտնում)։

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Շրջում է պսոզ աքոռի վրայ)։ Բարի երեկոյ, պարոն Բաուն:

ԲՐԱՍՈՒՆ. Ես չէի ուզում ձեզ խանդարել, Բարի երեկոյ, օրիորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Դուք այժմ շատ սակաւ էք երևում:

ԲՐԱՍՈՒՆ. Ախ, միթէ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Յաճախ է հարց լինում ձեր մասին:

ԲՐԱՍՈՒՆ. Այդ ո՞վ է հարցնում իմ մասին, Անկասկած ոչ Հանսը:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Պարոն Յոհաննէսը, Ոչ—Տիկին Կէթէն:

ԲՐԱՍՈՒՆ. Տեսնում էք—Իսկն ասած, ես... Ախ, այժմ այդ բոլորը երկրորդական բան է:

Դադար:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ինձ թւում է, որ մենք այսօր գտնուում ենք մի այնպիսի տրամադրութեան տակ որ մենք իրար պէտք է պատմէինք մի որ և է ուրախ բան: Այդպիսի մի բան չը գիտէք, Երբեմն պէտք է մարդ ստիպի իրան ծիծաղել, Մի որ և է անեկդօտ կամ մի...:

ԲՐԱՍՈՒՆ. Ո՛չ, իսկ եմ ասում, ո՛չ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես հաւատացած եմ, որ դուք չէք էլ հաւկանում թէ ինչ է ձիծաղը:

Դադար:

ԲՐԱՌԻՆ. Ես իսկապէս եկել եմ, օրիորդ, մի լուրջ հարցի մասին ձեզ հետ խօսելու:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Դո՛ւք—ի՞նչ հետ:

ԲՐԱՌԻՆ. Այո, օրիորդ Աննա:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Վեր է կենում). Դէ խնդրեմ ես լսում եմ (Մօսեցում սեղանին, բայց է անում իմփօրեկ (զաւնալմակ) ծաղիկների փուկըք եւ սկսում ջոկջոկել ու նորից կապել):

ԲՐԱՌԻՆ. Այն ժամանակ ես գտնուում էի ծանր հոգեկան յուզման մէջ: Ես ակնարկում եմ այն ժամանակը, երբ մենք միմեանց հետ ծանօթացանք Պարիզում: Իսկապէս այդ դատարկ բաներ էին: Վերջ ի վերջոյ միթէ նոյնը չէ. մարդ նկարում է ունենալով թէ չունենալով դադափար: Արուեստը շոյլութիւն է—իսկ ներկայումս ծառայել շոյլութեան՝ ամօթալի է թէկուզ ինչ հանգամանքներում էլ վերցնէք: Այն ժամանակ յամենայն դէպս ձեր ծանօթութիւնը ինձ օգնեց դուրս գալ այդ խառնաշփոթ դրութիւնից: Եւ—հէնց այդ էի ուզում գլխաւորապէս ասել որ ես այն ժամանակ սովորեցի ձեզ յարգել և գնահատել:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Շարունակելով կարգի բերել ծաղիկները, քեթեակի): Այն ինչ ասում էք այնքան էլ սիրալիր չէ—բայց շարունակէք:

ԲՐԱՌԻՆ. Եթէ այդպիսի խօսքեր ձեզ վիրաւորում են, օրիորդ,—ափսոսում եմ... չը գիտեմ ինչ անեմ, մտքերս չփոխւում են:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Շատ ցաւում եմ, պ. Բրաուն:

ԲՐԱՌԻՆ. Ինձ համար տաժանելի է և անախորժ: Պէտք էր թողնել որ հանգամանքները ընթանային իրանց կարգով: Եթէ միայն այդ հանգամանքները սարսափելի ծանր հետեանքներ չունենային: Բայց չի կարելի հօ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Կամացուկ երգում է ինքն իր համար. «մանիւր, մանիւր, աղջիկս»): Կատուի թաթեր—եւ լսում եմ, պարոն Բրաուն:

ԲՐԱՌԻՆ. Երբ նայում եմ ձեզ վրայ, օրիորդ, իսկապէս ես չեմ կարողանում զսպել զգացմունքներս... Կարծես դուք բնաւ ձեզ հաշիւ չէք տալիս... Կարծես դուք չէք նկատում հանգամանքների ամբողջ երկիւղալի լրջութիւնը:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Երգում է. «Տեսաւ տղան մի վարդ կանգնած»):

ԲՐԱՌԻՆ. Վերջապէս մարդիկ խիղճ ունեն, ինչ արած, օրինորդ. ես ստիպուած եմ դիմել ձեր խղճի դատաստանին:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Փոքր լուսիւնից յետոյ, սառն եւ քեքեւակի). Գիտէ՞ք ինչ ասաց Լեոն Տասերորդ պապը խղճի մասին:

ԲՐԱՌԻՆ. Այդ ես չը գիտեմ, և իսկն ասած այս վայկենում այդ ինձ քիչ է հետաքրքրում, օրինորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Նա ասաց որ խիղճը մի չար գաղան է, որ զինում է մարդուն իրան՝ իր դէմ:—Բայց խնդրեմ շարունակէ՛ք, խնդրեմ ես ամբողջապէս ականջ եմ դառնում:

ԲՐԱՌԻՆ. Ես չը գիտեմ, սակայն իսկապէս շատ պարզ բան է. Այդ դուք էլ պէտք է տեսնէք—որ հարցը մի ամբողջ ընտանիքի կեանքի և մահուան մասին է: Ինձ թւում է որ բաւական է մի հայեացք երիտասարդ տիկին Ֆօկերատի վրայ, միայն մի հայեացք որ այլ ևս ոչ մի կասկած չը մնայ ինձ թւում է որ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Այժմ լրջօրէն). Ա՛խ ահա ինչ, Յետոյ, շարունակէ՛ք:

ԲՐԱՌԻՆ. Այո՛, և... այո՛ ...և ձեր յարաբերութիւնները դէպի Յոհաննէսը...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Բողոքելով). Պարոն Բրաուն.—Մինչև այժմ ձեզ լսում էի, կարծելով որ իմ պարտքս է լսել բարեկամիս բարեկամին: Ինչ որ այսուհետեւ էք դուք խօսելու, խօսելու էք քամու մէջ:

ԲՐԱՌԻՆ. (Վարճ շուտաւ լուսիւն, Ապա տշում է, վերցնում գլխարկն ու վերադառնում եւ հետևում ժեստով արտայայտելով որ արաւ ինչ կարելի էր):

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Հենց որ Բրաունը դուրս է գալիս, փունջը դէմ է շարունակ, եւ յուզուած մի քանի անգամ յետ ու առաջ է փայլում. Աւելի հանդարտում է եւ խմում է ջուր):

Տիկին Ֆօկերատը մտնում է դրսի դռնից:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Վախով խելով նայում է շուրջը եւ հաւաստիանալով որ նրանք մենակ են՝ շտապով մօտենում է Աննային): Ես այնպէս վախեցնում եմ Հաննէսի համար. դուք ի հարկէ գիտէք թէ ինչ սարսափելի ցատկոտն է Հաննէսը, իսկ այժմ իմ սրտիս վրայ մի բան է ճնշում. Ես այլ ևս չեմ կարող ծածկել, օրինորդ Ա՛ննա: (Նայում է Աննայի վրայ արագաւ, պաղատող կեդրաւանգով):

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ես գիտեմ թէ ինչ էք դուք ուզում:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Պարոն Բրաունը խօսել է ձեզ հետ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Ուզում ե ասել այո, ձայնը չի հնազանդում
նա ուժով զսպում ե սկսուող լացն ու հեկեկանքը):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Հոգաւար ձեռով պստելով նրա շուրջը): Օ-
րիորդ Աննա, սիրելի օրիորդ. չը պէտք է վատուելի Օ. Յիսուս
Գրիստոս, միայն թէ Հաննէսը չը մտնէր, ես չը գրեհմ թէ ինչ
եմ անում: Օրիորդ, օրիորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ոչինչ, ոչինչ... արդէն անցաւ Մի անհան-
գստացէք իմ մասին, տիկին Ֆօկերատ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Դուք էլ էք իմ մեղքս գալիս: Այլապէս ես
պէտք է տմարդ լինէի: Կեանքի մէջ դուք շատ վատութիւններ
էք կրել: Այդ բոլորը խոր կերպով ցաւեցնում է սիրտս: Բայց
Յոհաննէսը այնուամենայնիւ աւելի մօտ է ինձ համար: Այդ հօ
ես չեմ կարող փոխել: Եւ դուք, օրիորդ, դեռ այնքան ջանէլ
էք, այնքան ջանէլ: Ձեր հասակում ամեն բան շատ հեշտ է տան-
ում:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ինձ շատ ցաւեցնում է որ բանը այդքան հե-
ռու գնաց:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Երբէք ես այսպիսի բան չեմ արած: Ես չեմ
կարող յիշել որ ես մէկին հիւրամեծարութիւն ցոյց տուած չը
լինեմ: Բայց ես ուրիշ ճանապարհ չը գրեհմ: Այդ ելքը վերջինն
է մեզ բոլորիս համար:—Այս վայրկեանում ես չեմ ուզում
դատել: Ես ուզում եմ ձեզ հետ խօսել ինչպէս մի կին՝ կնոջ
հետ—ե ինչպէս մայր ուզում եմ ես ձեզ հետ խօսել: (Արտաու-
րից խեղդուող ձայնով): Իբրեւ իմ Յոհաննէսի մայրը ես գիմում
եմ ձեզ (Բռնում ե Աննայի ձեռքը): Տուէք ինձ իմ Յոհաննէսին:
Վերադարձրէք տանջուած մօրը իր զաւակին: (Ընկնում ե արո-
ւի վրայ եւ Աննայի ձեռքը արտաուրով քշում):

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Սիրելի, սիրելի տիկին Ֆօկերատ: Այդ...
խորապէս ինձ ցնցում է:—Բայց միթէ մի բան կարող եմ ձեզ
վերադարձնել: Միթէ մի բան ես ձեզնից խլել եմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Աւելի լաւ է այդ մի կողմ թողնելը: Ես
չեմ ուզում քննել, օրիորդ: Ես չեմ ուզում քննել, թէ ով է
մեղաւորը: Ես միայն այսքանս գիտեմ. իմ որդիս իր կեանքում
երբէք վատ հակումներ չէ ունեցել: Ես այնքան վստահ էի նրա
նկատմամբ—որ նոյն իսկ այսօր չեմ կարողանում հասկանալ...
(Լաց ե լինում): Այդ չափից անց ինքնազստահ բան էր, օրիորդ
Աննա:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Ինչ էլ ե ասէք, տիկին Ֆօկերատ, ես չեմ
կարող պաշտպանուել ձեր դէմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ես չէի ուզենալ ձեզ վշտայնել: Երկինք
վկայ, ես չէի ուզում ձեզ դառնացնել: Ես ձեր ձեռքում եմ:

Ես միայն կարող եմ ձեզ աղաչել և աղաչել իմ սրտիս սոսկալի ղաւի մէջ: Թողէ՛ք Յոհաննէսին ազատ—մինչև դեռ ամեն բան կորած չէ—մինչև որ Կէթէի սիրտը չէ խորտակուած իսպառ: Խղճացէ՛ք նրան:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Տիկին Ֆօկերատ, Դուք չափազանց ինձ ստորացնում էք... Ես ինձ այնպէս եմ զգում որ կարծես ես ծեծուած լինիմ, և... Բայց ոչ—ես ուզում եմ ձեզ միայն պարզ ասել. վճռուած բան է որ ես գնում եմ: Եւ եթէ հարցը այն է որ...

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Հիմա ի՞նչ պէտք է ասէք, օրիորդ: Ախ, լեզուս չի շարժում: Բայց որոշ հանգամանքներից ստիպուած... հարկաւոր է որ այդ կատարուի չուտով... Եթէ կարելի է հէնց այժմ...

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Հաւաքուած է իրերը, որ ինքը դրել էր):

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ուրիշ ընտրութիւն չունեմ, օրիորդ:

Փոքր դադար:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. (Իրերը ձեռքին, դանդաղ քայլուածով դիմում է դէպի դրսի դուռը: Տիկին Ֆօկերատի առաջ կանգ է առնում): Դուք դեռ կարող էիք մտածել, որ ես կը յետաձգեմ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Տէր ընդ ձեզ, օրիորդ:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Մնաք բարով, տիկին Ֆօկերատ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Հաննէսին կ'ասէք ինչ որ մենք խօսեցինք:

ՕՐ. ԱՆՆԱ. Անհանգիստ մի եղէք, տիկին Ֆօկերատ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Աստուած ձեզ պահպանի, օրիորդ Աննա:

Աննան հեռանում է դրսի դռնով: Տիկին Ֆօկերատը ազատ շունչ է քաշում և շտապով դիմում է ննջարանը: Պատշկամբի վրայ երևում է լապտեր: Ներս է մտնում ծեր Ֆօկերատը շինէլը հագին, թաւեայ գլխարկով. նրա լետկից՝ երկաթուղու կալարանի բեռնակիրը կապոցներով:

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Չափազանց գոհ): Այսպէս—Ո՛չ ոք չը կայ: Դրէք իրերը ահա այստեղ, Սպասէ՛ք: (Որոնում է դրամակալի (պօրսմոնե) մէջ): Ահա քո ջանքերի համար:

ԿԱՊՈՅՏ ԿՐԿՆՈՅԱԽՈՐԸ *) Շատ չնորհակալ եմ:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Այ մարդ, մի քիչ սպասէ՛ք: (Որոնում է վերադառնալուի գրպաններում): Յիշում եմ ինձ մօտ դեռ կար երկու օրինակ «Արմաւենու ճիւղեր» գրքից... Ահա: (Տալիս է նրան մի քանի գրքիկներ): Մի բարեպաշտ մարդ է այդ գրել և ճշգրիտ պատահաբաներ են: Թող երջանկութիւն բերի ձեզ: (Սեղմում է

*) Բեռնակիրը:

«Բոլորում բեռնակիրի ձեռքը: Սա չի գիտե ինչ ասել եւ հեռանում է լուռ»:

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Հանում է վերադուռն եւ գլխարկը, նայում է շուրջը, ուրախութիւնից շփում է ձեռները, մօտենում է ննջարանի դռան եւ լսում: Երբ դռան յետեւից լսում է աղմուկ, վազկվազ հեռանում է եւ բազ կենում վառարանի յետեւ):

Տ. Կէթէ. (Մտնում է ննջարանից, տեսնում է կապոցները, վերադուռն եւ գլխարկը): Վահ, Տէր Աստուած, այդ... այդ... հայրեկի իրերն են:

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Պտտուղ քամու նման դուրս է պրծնում վառարանի յետեւից, միաժամանակ ծիծաղելով եւ լալով, ամեն ինչ արտակարգ ցայտուն ձեւով: Նա գրկում է եւ մի քանի անգամ համբուրում Կեթէին): Դատարկա, Կէթէ բախկա (Համբուրում է): Ի՞նչպէս էք: Ի՞նչ էք անում: Բոլորդ էլ առողջ ու զուարթ էք: (Համբուր): Ո՛հ, դուք չէք կարող երեսկայել... (Բաց քողնելով Կեթէին): Դուք չէք կարող ձեզ երեսկայել, թէ ինչպէս բախտաւոր էի ես այն օր: (Ծիծաղով): Ի՞նչ է անում արքայազնը, հա-հա-հա: Ի՞նչպէս է նորին բարձրութեան քէֆը, հա-հա: Նորին բարձրութիւն արքայազն Շնուտի, հա-հա-հա-հա: Ա՛հ, փառք Աստուծոյ, որ ես վերջապէս այստեղ եմ: (Մի քիչ յոգնած): Գիտես—(Հանում է ակնոցները եւ սրբում ապակիները): Երկար մենակութիւնը այնքան էլ ախորժակի չէ—Հա-հա: Մարդ մենակ իրան լաւ չէ զգում, պէտք է միշտ երկուսով լինել, հա-հա-հա-հա: Հապա, հապա—եւ յետոյ գիտես որքան գործ, նեղութիւն մանաւանդ աղբի հետ: Աղբ, հա-հա-հա, այդ ոսկի է գիւղատնտեսի համար: Այս նորերումս եկել էր մեզ մօտ պաստոր Պֆայֆէտը, որ վրդովում էր, թէ ինչու մեր տան առաջ աղբահորեր ենք պահում: (Ծիծաղում է): Բայց ես նրան ասացի. սիրելի պաստոր, ասացի նրան, այդ էլ մեր ոսկէ հորերն են, հա-հա-հա-հա: Հապա ուր է իմ պառաւ, իմ թանկագին տանտիրիկնս—եւ իմ Հաննէսը: (Ուռադուրքեամբ զննելով Կեթէին): Չը գիտեմ, գուցէ լամպն է այդպէս անում: Դու կարծես դեռ ես բոլորովին այնպէս չեմ, ինչպէս առաջ, Կէթէսէն:

Տ. Կէթէ. (Իժուարութեամբ ծածկելով իր յուզմունքը): Ա՛խ, —հայրեկ, ես ինձ բոլորովին... (Փաթաթուելով նրա վզով): Ես այնքան ուրախ եմ որ դու եկար...

ՖՕԿԵՐԱՏ. Ես երեւի քեզ մի քիչ վախացրի, Կէթէ:

Տիկին Ֆոկերատ երևում է դրսի դռան մէջ:

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Կրկին ուրախութիւնից իրան կորցնելով): Կու-

կու, հա-հա-հա-հա: Ահա և նա (Լուկեայն նա եւ իր կիներ ընկ-
նում են միմեանց գիրկը. լալիս են եւ ծիծաղում):

Տ. Կէթէ. (Չը կարողանալով իրան պահել յուզումից—հե-
ռանում է):

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Գրկախառնութիւնից յետոյ խփելով կնկայ մէջ-
քին): Այ դու իմ պառաւ, հաւատարիմ սիրտ—Այս մեր ամե-
նաերկար բաժանուելն էր:—Դէ հիմա միայն Յոհաննէսն է պա-
կաս:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Կարճ յապաղումից յետոյ): Այցելուն էլ դեռ
այստեղ է:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Այցելուն:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Այո, օրիորդ:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Հա. — Դր օրիորդ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Դու հօ ճանաչում ես. օրիորդ Մառ:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Ես կարծում էի, որ նա գնացել է: Հա, ահա
այստեղ և ուտելիքներ (Ջոկոկելով կապոցները): Սրա մէջ
իւղ է: Ջուաներ չեմ բերել այս անգամ. դեռ զարհուրանքով
եմ յիշում վերջին անգամ պատահածը: Այստեղ—Հաննէսի համար
—սեփական պատրաստած պանիր: Այդ բոլորը պէտք է շուտով
տանել մանանդ: Ահա և խոզի ապխտած բուդ: Գիտես, Մարթա,
ինչ քնքոյշ բան է, կարծես կարմրախայտ լինի—Բայց դու ոչ-
ինչ չես ասում: Առողջ ես դու:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Այո, հայրիկ:—Բայց—ես չը գիտեմ—սրտիս
վրայ մի բան է ծանրացած: Իսկապէս ես չէի ուզում քեզ ասել
—բայց—ես... դու իմ ամենահաւատարիմ կենակիցն ես: Ես
մենակ այլ ևս չեմ կարող բոլորը տանել:—Մեր որդին... մեր
Յոհաննէսը: Քիչ մնաց որ...

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Թռչելով տեղից եւ վախեցած): Ինչ, Հաննէս,
ինչ է պատահել մեր Հաննէսին: Ի՞նչ, Ի՞նչ, ասա:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Բայց դու մի անհանգստացիր: Աստուծոյ
օգնութեամբ այժմ ամեն բան բարի վախճան ունեցաւ: Օրիոր-
դը վերջապէս այժմ հեռանում է այս տնից:

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Խոր ցնցուած): Մարթա: Այդ չի կարող ու-
ղիդ լինել:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ես էլ չը գիտեմ թէ որքան հեռու է գնացել
նրանց մէջ—միայն... Այդ մի սարսափելի ժամանակ էր ինձ
համար:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Չեղբս կտրել կը տամ, Մարթա, առանց տա-
տանուելու:—Իմ որդին—Մարթա, իմ որդին—մոռացած պար-
տականութիւն և պատիւ:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Ա՛խ, այ մարդ, դու պէտք է այդ ինքդ տես-

նես, դու պէտք է նախ ինքդ քննես: Ես հօ չը գիտեմ...
ՖՕԿԵՐԱՏ. (Անց ու դարձ է անում, գունատ, մրմնջալով):
Եղիցի կամք Բո, եղիցի կամք Բո...

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. (Կամացուկ լացում է):

ՖՕԿԵՐԱՏ. (Կանգնում է նրա առաջ եւ խուլ ձայնով):
Մարթա, պէտք է մի տեղ մեղք լինի ծածկուած:—Պէտք է խորհել:

Տ. ՖՕԿԵՐԱՏ. Մենք այդ լռելեայն թոյլ տուինք: Մեր զաւակները աւելի և աւելի հեռացան Աստուծուց և ուղիղ ճանապարհից:

ՖՕԿԵՐԱՏ. Այո, դու իրաւացի ես: Հէնց այդ է պատճառը: Հէնց զրա համար ենք մենք այժմ պատժւում (Բռնում է կնոջ երկու ձեռքը): Բայց եկ աղօթենք Աստուծուն խոր հնազանդութեամբ—ցերեկ և գիշեր: Եկ աղօթենք Աստուծուն, Մարթա:

Ե.—Ա.

(Վերջը յաջորդ համարում)